

ПРОБЛЕМАТИКА ЛІКАРСЬКОГО РОСЛИННИЦТВА – ЕФЕКТИВНОЇ СКЛАДОВОЇ ВІТЧИЗНЯНОГО ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА

Т. В. Мірзоєва к.е.н., доцент
Національний університет біоресурсів
і природокористування України

В умовах сьогодення у науковців і практиків існує певний інтерес як до вирощування лікарських рослин загалом, так і до його органічного варіанту. Актуальність органічного виробництва в сфері лікарського рослинництва пояснюється все більшим розвитком органічного рослинництва й тваринництва в Україні та світі. В умовах вітчизняної економіки один із найвагоміших аргументів, який зумовлює інтерес виробників до, наприклад, органічного землеробства – значне зростання цін на мінеральні добрива та паливо. В розвинутих країнах світу основним аргументом на користь органіки є те, що стрімко зростає сектор «здорового харчування», який фокусується на так званих «супер продуктах» органічного походження: горіхах, насінні гарбуза, льону, коноплі та ін., свіжих, заморожених і сушених ягодах, фруктах і грибах, свіжих і сушених травах і пророщеному органічному насінні злакових і бобових. За прогнозами експертів світовий ринок органічної продукції до 2020 року збільшиться до 200 млрд доларів, що майже вдвічі більше, ніж є нині.

Виробництво органічної продукції в Україні також активно розвивається. Нині, розвиток органічного ринку в Україні є одним із пріоритетних напрямків у плані стратегії реформ в аграрному секторі «3+5», що базується на Єдиній комплексній стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій на 2015–2020 роки. Цю стратегію ініціювало та розробило Міністерство аграрної політики та продовольства України в співпраці з місцевими учасниками органічного ринку та міжнародними партнерами [5].

Зокрема, в 2016 році Кабінет міністрів України затвердив детальні правила виробництва органічної продукції, сировини рослинного походження, в які закладено загальні вимоги щодо виробництва даної продукції, в тому числі: вимоги щодо сівозмін, обробітку ґрунту, відбору насінневого матеріалу, добрива сільськогосподарських культур, засобів захисту рослин, вирощування грибів. Затвердження правил виробництва органічної продукції зумовило більш ефективний розвиток ринку, покращило можливості

якісно сертифікувати українську органічну продукцію, з метою її проникнення на європейські та інші ринки [1].

За даними Дослідницького інституту органічного сільського господарства (FiBL) та Міжнародної федерації органічних сільськогосподарських рухів (IFOAM) Україна посідає 11 місце в Європі за площею органічних сільгоспугідь та за останні 5 років вони збільшилися на 54% [7].

До того ж, за даними Міністерства аграрної політики та продовольства, станом на початок 2017 року Україна посідає 20-е у світі за загальною площею сільськогосподарських угідь, сертифікованих як органічні. Як повідомляє підприємство «Органік Стандарт», наразі в Україні 485 підприємців отримали сертифікат про виробництво органічної продукції. Більшість із них займаються рослинництвом – 244 одиниці. В 2017 році найбільшу кількість нових сертифікацій було зроблено для виробництва малини та інших ягід. За інформацією комерційної служби Посольства США в Україні, середня окупність інвестицій в українське органічне землеробство становить близько 300%, що робить його одним із найпривабливіших напрямів для інвестицій в Україну. Таким чином, українські фермери об'єднують органічне виробництво з нішевим, збільшуючи прибутковість бізнесу [4].

Базою для розвитку й формування внутрішнього вітчизняного ринку рослинництва є сертифіковані під органічне виробництво понад 420 тис га сільгоспугідь. З них 335 тис га зайняті орними культурами. На цих землях аграрії переважно вирощують зернові, олійні та бобові. У невеликих обсягах культивуються також овочі й фрукти. Крім того, на 550 тис га дикоросів збираються ягоди, гриби, горіхи, лікарські трави. Потенціал останніх досить суттєвий. Одна тільки Німеччина наразі готова купувати в нас, за різними оцінками, від 30 до 40 тис т лікарської рослинної сировини в рік. За останні кілька років Україна стала важливим постачальником органічної продукції на західні ринки. За даними Ольги Трофимцевої (заступник Міністра аграрної політики та продовольства України з питань європейської інтеграції) Україна стала важливим постачальником органічних продуктів на західноєвропейський ринок. На сьогоднішній день більше 80% загального експорту української органічної сільськогосподарської продукції постачається до Західної Європи. Два основні експортно-орієнтовані органічні виробничо-збутові ланцюги в Україні – це сільськогосподарська продукція (зернові, олійні, бобові) та дикороси (тобто ягоди, гриби, горіхи, лікарські трави). У 2016 році найбільші обсяги органічного експорту було досягнуто за рахунок

сільськогосподарської сировини, включаючи пшеницю, спельту, кукурудзу, просо, ячмінь, овес, жито, сою, люпин, льон, соняшник, ріпак, а також деяких нішевих продуктів, таких як гірчиця, чорниця і волоські горіхи. У 2016 р. лише клієнти лідируючого органу сертифікації «Органік Стандарт» експортували за кордон 164,8 тис тонн органічної продукції на суму 45,9 млн євро, в тому числі до ЄС – 157,6 тис. тонн органічної продукції. Органічні експортери з України отримують переваги завдяки Угоді про асоціацію між ЄС та Україною, підписаної у червні 2014 року, що сприяло скороченню торгових бар'єрів для українських експортерів. З січня 2016 року Україна і ЄС почали застосовувати поглиблену й всеосяжну зону вільної торгівлі, що є частиною Угоди про асоціацію. Найбільші імпортери українських органічних продуктів – це Німеччина, Швейцарія, Нідерланди, Італія, Польща, Велика Британія, Австрія, Франція, Бельгія і Угорщина. Більш того, українські виробники вже експортують до США, Канади, Австралії та деяких країн Азії.

Дослідження свідчать, що більшість органічних операторів в Україні сертифіковані за органічним стандартом ЄС, який є еквівалентним Регламентам ЄС 834/2007 та 889/2008, що застосовується як для експорту органічної продукції, так і на внутрішньому ринку. Українські органічні оператори також часто сертифіковані відповідно до Національної органічної програми США (NOP). Інші органічні стандарти, які використовують в Україні: Bio Suisse (Біо Свісс, Швейцарія), Bioland (Біоланд, Німеччина), Naturland (Натурланд, Німеччина), COR (Канада), Soil Association (Велика Британія) та KRAV (Швеція). За даними провідного органу сертифікації «Органік Стандарт», у 2017 році головними органічними продуктами (за обсягом), які експортували його клієнти з України, були кукурудза, пшениця, соя, ячмінь, пшениця спельта, соняшник, пшоно, ріпак, чорниця (заморожена), овес, просо, люпин, яблука (свіжі), гречка, гірчиця, бузина (плоди), насіння гарбуза, березовий сік, льон, пластівці, жито, грецький горіх (ядро), обліпіха (заморожена), ожина (заморожена), шипшина (заморожена), коріандр, горох, цвіт бузини (заморожений), суниця (заморожена), журавлина (заморожена), яблучний концентрат, глід (заморожений), макуха соняшника, борошно твердої пшениці, брусниця (заморожена), аронія (заморожена), ромашка (сушена), коноплі, малина (заморожена) та соняшникова олія [6].

Прикладом ефективної діяльності в сфері органічного лікарського рослинництва є компанія «ФІТОСВІТ ЛТД», яка свого часу була першим і єдиним сертифікованим виробником лікарської

рослинної сировини. Нині продукція компанії виготовляється під ТМ «Золота лінія здоров'я» та є повністю органічною. Товариство, єдине серед вітчизняних виробників, вирощує сировину на 1000 га екологічно чистих земель Вінницької області, з яких 300 га сертифіковані Інститутом екологічного маркетингу Швейцарії. Поля підприємства віддалені від доріг і промислових об'єктів. Вони знаходяться в екологічно чистих зонах с. Калнишівка Тиврівського та с. Майдан Вінницького районів.

Представники української сертифікаційної компанії «Органік стандарт» щороку інспектують вирощування сільськогосподарських культур компанією «ФІТОСВІТ ЛТД» (поля, приміщення, документи, технології вирощування сировини на полях, умови її сушіння та зберігання). Щоб отримати статус органік-компанії, наданий Інститутом екологічного маркетингу Швейцарії, компанія ФІТОСВІТ пройшла перехідний період, тривалістю до трьох років, протягом якого угіддя доглядали без застосування хімії. Таких правил компанія дотримується і в умовах сьогодення.

Компанія «ФІТОСВІТ ЛТД» спеціалізується на виготовленні трав'яних зборів із лікарських трав. Усі складові кожного збору поєднуються з дотриманням основних правил фітотерапії. Кількість складових не перевищує шести інгредієнтів. Використовуються лише трави, характерні для нашої країни, адже як до будь-якої нової страви організм людини повинен звикнути, так і до трав, вирощених в інших кліматичних умовах, необхідне пристосування організму. На сьогодні «ФІТОСВІТ ЛТД» виробляє низку фіто-чаїв, органічними позиціями яких є: квітки календули лікарської, ромашки, насіння льону, трава череди, листя м'яти, шавлії, подорожника, трава меліси, ехінацеї, кропиви собачої. Інші позиції дієтичних добавок фіточаїв також складаються з екологічно чистої сировини, що закуповується власною заготівельною бригадою [2].

Попри наявність сертифікованих виробників у сфері органічного лікарського рослинництва, загалом вітчизняне органічне виробництво лікарських рослин в умовах сьогодення характеризується тим, що 90% лікарських трав в Україні вирощують з використанням пестицидів. Окрім того, в Україні в комерційних обсягах вирощується лише 25-30 лікарських рослин, хоча насправді їх на нашій території більше 6000 видів. Як зазначають фахівці, деякі культури не представляють промислового інтересу, інші заготовлюються в розмірі 200-300 кг на рік. А є й такі лікарські рослини, яких ринок потребує тоннами. Спеціаліст з вирощування лікарських трав Олександр Губаньов наразі оцінює вітчизняний ринок лікарських рослин в 5100

тонн і зазначає, що ємність світового складає 600 тис тонн [3]. Переробкою лікарської сировини в Україні займається більше 3000 малих підприємств, монополістом же в сфері переробки є ПрАТ «Ліктрави», який охоплює 50 % ринку переробки. Проблемою сьогодення є дефіцит якісної лікарської сировини, в тому числі органічної.

Труднощі виробництва рослинної лікарської сировини пов'язані, в першу чергу, зі специфікою галузі, що полягає в наявності високої частки ручної й механізованої праці у витратах, по-друге, з тим, що продуктивність культивування деяких з лікарських рослин значно нижче, ніж існуючі агропромислові технології. Тому в бізнесі з вирощування лікарських рослин, особливо органічних, де величезні вимоги до якості, виживає дуже мало підприємств. У ході дослідження виявлено, що ринок лікарського рослинництва в Україні дуже вузький і закритий – постійних, стабільно працюючих виробників нараховується близько 200 на всю країну. Тому проблематика розвитку лікарського рослинництва вимагає подальшої уваги науковців і практиків.

Список літератури

1. Затверджено правила виробництва органічної продукції рослинного походження [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://agropolit.com>
2. Компанія «ФІТОСВІТ» – перший в Україні сертифікований виробник органічної лікарської рослинної сировини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.konex.com.ua>
3. Лагута Я. М. Стан та перспективи розвитку ринку органічної продукції в контексті соціальної відповідальності бізнесу / Я. М. Лагута, Н. В. Михайленко // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://bses.in.ua/journals/2017/18_2017/19.pdf
4. Рентабельність органічного землеробства – 300% (Агроновини) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://teren.in.ua>
5. Розвиток органічного ринку в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://Agro-smart.com.ua>
6. Трофімцева О. Коротко про органічний ринок в Україні / О. Трофімцева, Н. Прокопчук // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://agronom.com.ua>
7. Україна посідає 11 місце в Європі за площею органічних сільгоспугідь [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agravery.com>